

**Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc
ac Addysg**

**Children, Young People
and Education Committee**

Sam Rowlands AS
Cadeirydd Dros Dro y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol

Senedd Cymru
Bae Caerdydd, Caerdydd, CF99 1SN
SeneddPlant@senedd.cymru
senedd.cymru/SeneddPlant
0300 200 6565

Welsh Parliament
Cardiff Bay, Cardiff, CF99 1SN
SeneddChildren@senedd.wales
senedd.wales/SeneddChildren
0300 200 6565

18 Gorffennaf 2024

Ynghylch: Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru)

Annwyl Sam,

Yn dilyn fy llythyr dyddiedig 20 Mehefin 2024, gweler Atodiad A i gael gwybod ein barn ar y darpariaethau hynny ym Mil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) ("y Bil") yr ydym wedi casglu tystiolaeth yn eu cylch yn ystod y Chweched Senedd. Dylwn dynnu sylw at y ffaith bod unrhyw farn a glywsom am gyfyngu elw o ofal plant sy'n derbyn gofal yn ymwneud â'r cynlluniau yn y parth cyhoeddus ar y pryd (hydref 2022 i haf 2023) ynghylch bwriad polisi Llywodraeth Cymru.

Yn ogystal â'n safbwyntiau a amlinellir yn Atodiad A ar ddarpariaethau perthnasol yn y Bil, rydym yn credu bod angen diwygio'r system ofal yn radical mewn meysydd sydd o fewn cwmpas eang y Bil, ond nad ydynt yn cael sylw ynddo ar hyn o bryd. Mae'r meysydd polisi a nodir yn Atodiad B yn ymwneud yn uniongyrchol â naill ai lleoliadau ar gyfer plant sy'n derbyn gofal a/neu reoleiddio'r gwasanaethau gofal cymdeithasol a'r gweithlu gofal cymdeithasol, ac felly gellid ystyried yn rhesymol eu bod yn dod o fewn cwmpas y Bil. Rydym yn credu y dylent fod wedi cael eu cynnwys yn y Bil i roi effaith i'r newidiadau radical i'r system ofal y mae plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a'u teuluoedd yn eu haeddu.

Rwy'n gobeithio y bydd ein barn yn ddefnyddiol i chi wrth i chi ddod i gasgliadau am y Bil yn eich adroddiad Cyfnod 1.

Yn gywir,

Buffy Williams AS

Cadeirydd

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg | We welcome correspondence in Welsh or English.

Senedd Cymru
Welsh Parliament

Atodiad A: Ein barn ar ddarpariaethau ym Mil lechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) sy'n berthnasol i'n gwaith yn ystod y Chweched Senedd

Pennod 1: Cyfyngiadau ar elw wrth ddarparu gwasanaethau gofal cymdeithasol i blant

Cyfyngu ar wneud elw wrth ddarparu gwasanaethau cartrefi gofal a ddarperir yn gyfan gwbl neu'n bennaf i blant, gwasanaethau llety diogel a gwasanaethau maethu ("gwasanaethau plant o dan gyfyngiad")

Mae adrannau 2 i 9 o'r Bil yn rheoleiddio gwasanaethau gofal cymdeithasol a ddarperir i blant, gan gynnwys:

- diwygio Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 ("Deddf 2016") i fewnosod darpariaeth newydd sy'n diffinio ystyr "gwasanaethau plant o dan gyfyngiad" at ddibenion cyfyngu ar wneud elw gan ddarparwyr gwasanaethau cartrefi plant, gwasanaethau llety diogel a gwasanaethau maethu;
- diwygio Deddf 2016 i nodi gofynion newydd ar gyfer ceisiadau i gofrestru mewn cysylltiad â gwasanaethau plant o dan gyfyngiad;
- gwneud trefniadau trosiannol ar gyfer darparwyr presennol gwasanaethau plant o dan gyfyngiad (a oedd wedi'u cofrestru cyn cyflwyno'r gofynion 'nid-er-elw' newydd).¹

Ni wnaeth ein hymchwiliad i ddiwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal ystyried yn fanwl fwriad Llywodraeth Cymru i ddileu elw o ofal plant sy'n derbyn gofal. Roedd ein gwaith yn canolbwyntio ar ymrwymiad ar wahân y Rhaglen Lywodraethu i "ystyried cyfleoedd radical i ddiwygio'r gwasanaethau presennol ar gyfer plant sy'n derbyn gofal ac yn gadael gofal."² Fodd bynnag, er nad oedd yn dod o fewn cylch gorchwyl yr ymchwiliad, cafodd yr ymrwymiad i "D[d]ileu elw preifat o ofal plant sy'n derbyn gofal" ei godi'n aml serch hynny gan yr unigolion a'r sefydliadau a gyfrannodd at ein hymchwiliad.

Clywsom gefnogaeth gyffredinol i gael gwared ar elw o ofal plant, yn enwedig gan bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal eu hunain.³ Roedd cefnogaeth eang ymhlith gweithwyr proffesiynol,

¹ Llywodraeth Cymru, 'Bil lechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) [FEL Y'I CYFLWYNWYD]', 20 Mai 2024

² Llywodraeth Cymru, 'Rhaglen Lywodraethu – Diweddariad', Ionawr 2022, tudalen 3

³ Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC 1 Voices From Care Cymru; Senedd Cymru, 'Pwyllgor', Mawrth 2023, tudalen 23

academyddion a sefydliadau hefyd o ran bwriad y polisi. Fodd bynnag, roedd ganddynt bryderon sylweddol ynghylch sut y gellid ei roi ar waith. Clywsom y byddai newidiadau i'r farchnad gofal cymdeithasol ar y raddfa hon yn cymryd 10 i 15 mlynedd i'w gweithredu, ac y gallai cael gwared ar leoliadau sy'n gwneud elw cyn bod digon o leoliadau nid-er-elw yn ei gwneud hi'n anoddach fyth dod o hyd i leoliadau addas i blant.⁴

Daethom i'r casgliad i gefnogi'r *egwyddor* o ddileu elw o ofal plant. Fodd bynnag, gwnaethom nodi bod y dystiolaeth a gawsom yn dangos y gallai'r agenda 'dileu' waethygu digonolrwydd lleoliadau yng Nghymru ymhellach yn y tymor byr, wrth i ddarparwyr preifat dynnu lleoliadau yn ôl heb fod lleoliadau trydydd sector neu awdurdodau lleol ar gael i gymryd eu lle. Gwnaethom annog Llywodraeth Cymru i roi sylw manwl i'r pryderon y mynegodd randdeiliaid i ni ac i gynllunio amserlen weithredu yn unol â hynny.⁵

Rydym yn nodi, yn ôl Memorandwm Esboniadol y Bil, y bydd yn rhaid i ddarparwyr newydd sy'n cofrestru gydag Arolygiaeth Gofal Cymru fod â statws nid-er-elw o 1 Ebrill 2026 ymlaen, ac y bydd yr holl ddarparwyr presennol sy'n gwneud elw yn ddarostyngedig i ddarpariaethau trosiannol o 1 Ebrill 2027 ymlaen.⁶ Rydym hefyd yn nodi bod y Bil yn gosod dyletswydd ar Lywodraeth Cymru i ymgynghori ag "unrhyw bersonau sy'n briodol yn eu barn hwy" ynghylch hyd y trefniadau trosiannol ar gyfer darparwyr presennol.⁷

Casgliad 1. Yn seiliedig ar y dystiolaeth a gawsom, ein barn ni yw y byddai terfyn amser o 1 Ebrill 2027 i ddarparwyr presennol sy'n gwneud elw drosglwyddo i fod yn ddarparwyr nid-er-elw yn gwbl annigonol i liniaru'n llawn yn erbyn yr holl risgiau o leoli pob plentyn mewn lleoliadau gofal nid-er-elw llawn. Felly, rydym yn croesawu'r darpariaethau yn adran 4 o'r Bil, sy'n caniatáu i drefniadau trosiannol gael eu nodi mewn rheoliadau ar gyfer darparwyr presennol sy'n gwneud elw drosglwyddo i statws nid-er-elw. Fodd bynnag, rydym yn pryderu nad oes dyddiad gorffen penodol ar gyfer y trefniadau trosiannol hynny. Mae'n bwysig i'r sector yn gyffredinol - heb sôn am blant a phobl ifanc yn y system ofal, sydd â'r hawl i wybod pwy sy'n darparu eu gofal ac a ydynt yn elwa o wneud hynny - i gael eglurder ynghylch y dyddiad erbyn pryd y bydd elw yn cael ei ddileu o ofal plant. Felly, rydym yn annog Llywodraeth i nodi'n glir ddyddiad gorffen ar gyfer y trefniadau trosiannol, ar ôl ymgynghori'n llawn ac mewn modd adeiladol yn gyntaf gydag awdurdodau lleol a rhanddeiliaid

⁴ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Canfyddiadau'r gwaith ymgysylltu', Mawrth 2023, tudalen 24; Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 2 Chwefror 2023, Cofnod y Trafodion, paragraff 83; Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 17 Tachwedd 2022, Cofnod y Trafodion, paragraff 73; Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Canfyddiadau digwyddiadau i randdeiliaid', Mawrth 2023, tudalen 14

⁵ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', Mai 2023, tudalennau 107-108

⁶ Llywodraeth Cymru, 'Memorandwm Esboniadol Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru)', Mai 2024, tudalen 148

⁷ Llywodraeth Cymru, 'Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) [FEL Y'I CYFLWYNWYD]', 20 Mai 2024, paragraff 1(4) o'r Atodlen 1A newydd yn adran 4

allweddol eraill er mwyn sicrhau nad yw diffyg lleoliadau nid-er-elw yn gwthio plant i lety anghofrestredig nad yw'n ddiogel.

Lleoli plant y tu allan i ardal yr awdurdod lleol sy'n lleoli plant

Mae adran 10 yn diwygio adran 75 o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 ("Deddf 2014") i bennu bod rhaid i awdurdod lleol gymryd "pob cam rhesymol i sicrhau" llety ar gyfer plant sy'n derbyn gofal yn hytrach na "chamau sy'n sicrhau, i'r graddau y bo'n rhesymol ymarferol" fel y nodir ar hyn o bryd o dan Ddeddf 2014. O dan is-adran 1, mae'n ofynnol i'r llety hwn fod "o fewn ardal yr awdurdod, neu'n agos iddi" yn hytrach na'r gofyniad presennol iddo fod "yn ardal yr awdurdod".⁸

Mae Memorandwm Esboniadol y Bil fel y'i cyflwynwyd yn egluro'r bwriad polisi ar gyfer y newid hwn:

*Mae hyn yn galluogi awdurdodau lleol i wneud trefniadau gydag awdurdodau lleol eraill i ddatblygu cartrefi plant newydd a lleoliadau gofal maeth newydd. Mae'n cydnabod y gall amgylchiadau godi pan all plentyn sydd wedi ei leoli y tu allan i ardal yr awdurdod lleol fod yn agosach at ei gymuned gartref na phe bai'n cael ei leoli mewn rhan wahanol o ardal yr awdurdod lleol."*⁹

Rydym yn cefnogi unrhyw newidiadau deddfwriaethol i ganiatáu i awdurdodau lleol wneud y penderfyniad cywir ar gyfer pob plentyn ar sail unigol. Rydym yn gwerthfawrogi efallai mai lleoli plant y tu allan i'w hawdurdod lleol yw'r penderfyniad cywir, er enghraifft os yw'r canlynol yn berthnasol:

- Y lleoliad y tu allan i'r ardal yw'r lleoliad ansawdd uchel agosaf i gartref y plentyn. Yn ystod ein hymchwiliad yn 2023, clywsom yn gyson gan blant a gweithwyr proffesiynol y dylid lleoli plant mor agos â phosibl at y man lle y cafodd y plentyn ei roi mewn gofal, oni bai bod risg difrifol i ddiogelwch y plentyn drwy wneud hynny.¹⁰ Dywedodd y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol wrthym "There's not one children's services department across Wales that will say that that isn't an absolute priority [but that] Finding those placements is difficult."¹¹
- Mae pryderon o ran diogelwch y plentyn yn ei awdurdod cartref. Gallai hyn fod oherwydd bod y plentyn mewn perygl o gael ei gam-drin (yn emosiynol neu fel arall) neu gael ei

⁸ Llywodraeth Cymru, 'Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) [FEL Y'I CYFLWYNWYD]', 20 Mai 2024

⁹ Llywodraeth Cymru, 'Memorandwm Esboniadol Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru)', Mai 2024, tudalen 170

¹⁰ Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC 1 Voices From Care Cymru; Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC39 Tystiolaeth gan Plant yng Nghymru, gydag aelodau o'r Grŵp Polisi Elusennau Plant Cenedlaethol, ac ar eu rhan; Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC43 Cymdeithas y Plant

¹¹ Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC39 Tystiolaeth gan Plant yng Nghymru, gydag aelodau o'r Grŵp Polisi Elusennau Plant Cenedlaethol, ac ar eu rhan; Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC 43 Cymdeithas y Plant

ecsbloetio.¹² Yn ein hymchwiliad presennol, 'plant sydd ar yr ymylon', rydym yn clywed yn rheolaidd am blant sy'n cael eu symud allan o'u hawdurdod cartref lleol (neu hyd yn oed rhwng Cymru a Lloegr) i'w cadw i ffwrdd o weithgarwch troseddol, neu i'w hamddiffyn lle mae risg uniongyrchol i fywyd y plentyn.¹³

Fodd bynnag, mae rhesymau fel hyn yn debygol o fod yn berthnasol i gyfran fach o blant. I'r rhan fwyaf, dylid osgoi lleoliadau y tu allan i'r ardal lle bynnag y bo hynny'n bosibl. Yn ein hymchwiliad yn 2023, roedd llawer o'r dystiolaeth a gawsom yn awgrymu bod plant yn aml yn cael eu lleoli ymhell o'u cartref neu mewn lleoliadau blaenorol nid oherwydd ei fod er lles gorau'r plentyn i wneud hynny, ond oherwydd nad oedd unrhyw leoliadau o ansawdd yn ei ardal leol.¹⁴ Yn ystod gwaith ymgysylltu, dywedodd un person ifanc o Abertawe wrthym ei fod wedi cael ei roi mewn cartref preswyl yn Lloegr. Nid oedd ganddo ddim cefnogaeth o gwbl mor bell oddi wrth bawb yr oedd yn ei adnabod. Dywedodd wrthym ei fod yn teimlo fel "un o'r rhai sydd wedi cael ei anghofio".¹⁵

Beth bynnag yw'r rheswm dros leoliad y tu allan i'r ardal, a pha mor bell ydyw o gymuned gartref y plentyn, gall gwaith amlasiantaethol gwael a methiant i ddilyn gweithdrefnau adrodd sefydledig roi unrhyw blentyn mewn lleoliad y tu allan i'r ardal mewn perygl o niwed. Cyflwynodd Cymdeithas y Plant dystiolaeth fanwl yn egluro beth mae'n rhaid i awdurdodau lleol ei wneud os ydynt yn lleoli plentyn mewn ardal awdurdod lleol arall. Mae hyn yn cynnwys cwblhau a rhannu Protocol Hysbysu y Tu Allan i'r Ardal Cymru a Ffurflen Gwybodaeth Plentyn ar gyfer pob plentyn, sy'n nodi gwybodaeth hollbwysig, gan gynnwys manylion gweithiwr cymdeithasol y plentyn ac unrhyw anghenion penodol sydd gan y plentyn, neu risgiau yn ymwneud â'r plentyn. Daeth Cymdeithas y Plant i'r casgliad a ganlyn:

"The primary finding from the responses we received from local authorities was the lack of a consistent approach to information sharing when a child is placed in another local authority area, or the lack of information sharing at all. These practices mean that some children do not receive the care and support they need when they are placed in a care setting far away from their homes, thereby increasing the risk both of unsuccessful placements and children not receiving

¹² Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC43 Cymdeithas y Plant; Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC7 Rhiant Maeth; Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC1 Voices from Care Cymru

¹³ Tystiolaeth ysgrifenedig, CYPM28 Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuenctid Cenedlaethol Cymru. Rydym wedi cael tystiolaeth arall o'n digwyddiadau rhanddeiliaid a'n hymweliadau ymgysylltu. Bydd crynodebau o ganfyddiadau'r digwyddiadau hyn yn cael eu cyhoeddi yn fuan.

¹⁴ Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 2 Chwefror 2023, Cofnod y Trafodion, paragraffau 9 ac 19-20; Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC3 Unigolyn; Tystiolaeth ysgrifenedig, Arolygiaeth Gofal Cymru (gwybodaeth ychwanegol); Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Canfyddiadau'r gwaith ymgysylltu', Mawrth 2023, tudalennau 23-25

¹⁵ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Canfyddiadau'r gwaith ymgysylltu', Mawrth 2023, tudalen 23

appropriate support if they face particular risks, such as abuse, exploitation, or a history of missing episodes.”¹⁶

Cawsom ein hatgoffa gan Plant yng Nghymru, gydag aelodau o'r Grŵp Polisi Elusennau Plant Cenedlaethol, ac ar eu rhan, am ganlyniadau trasig methu â chyflawni cyfrifoldebau rhannu gwybodaeth yn ddigonol. Roedd eu cyflwyniad ysgrifenedig yn ein hatgoffa bod yr adolygiad ymarfer plant yn dilyn marwolaeth Logan Mwangi wedi canfod problemau ymarfer sydd wedi'u gwreiddio'n ddwfn yn lleol, gan gynnwys diffyg trefniadau priodol ar gyfer rhannu gwybodaeth rhwng asiantaethau a diffyg hyder proffesiynol wrth adrodd am bryderon.¹⁷

Casgliad 2. Rydym yn pryderu ynghylch sut y bydd y darpariaethau a nodir yn adran 10 yn cael eu dehongli a'u gweithredu, yn enwedig yng nghyd-destun yr agenda ddileu ehangach, yr ydym yn ofni y bydd yn rhoi pwysau ychwanegol ar nifer y lleoliadau sydd ar gael. Byddai gennym bryderon difrifol pe bai'r darpariaethau yn adran 10 yn arwain at fwy o blant yn cael eu lleoli y tu allan i'w hardal gartref. Y safbwynt hollbresennol ar draws y dystiolaeth yr ydym wedi'i chymryd yn ystod ein hymchwiliad yn 2023 a'n hymchwiliad presennol, 'plant sydd ar yr ymylon', yw bod lleoliadau y tu allan i'r ardal, i'r rhan fwyaf o blant, yn cynyddu'r risg y bydd plant yn mynd ar goll, yn cael eu troseddoli neu'n cael eu hecsbloetio'n rhywiol, heb sôn am y ffaith bod lleoliadau y tu allan i'r ardal yn ei gwneud hi'n anoddach iddynt gynnal perthynas â'u teulu biolegol neu ffrindiau neu osgoi'r angen i symud ysgolion.

Hyd yn oed pan fo'n benderfyniad cywir i leoli plentyn mewn awdurdod lleol gwahanol, **rhaid** i awdurdodau lleol ddilyn y rheoliadau a'r canllawiau sy'n ymwneud â rhannu gwybodaeth yn gyson er mwyn sicrhau nad yw bod mewn lleoliad y tu allan i'r ardal yn peryglu ansawdd y gwasanaeth diogelu a ddarperir i unrhyw blentyn.

Lleoli plant mewn llety anghofrestredig

Mae adran 13 yn nodi'r ffyrdd y mae plant sy'n derbyn gofal i'w lletya. Mae Nodyn Esboniadol y Bil yn nodi y gall lleoliad fod "mewn llety anghofrestredig (dros dro neu mewn achosion brys)".¹⁸ Nodir y mecanweithiau ar gyfer lleoli plant yn adran 13(3), sy'n mewnysod adrannau 81A i 81D yn Neddf 2014.

- Mae adran 81A(2) yn nodi bod yn rhaid i awdurdod lleol leoli plentyn yn y lleoliad mwyaf priodol, yn ei farn ef. Mae adran 81A(3) wedyn yn nodi ystyr lleoliad yn y cyd-destun hwnnw, gan gynnwys lleoliad gyda rhiant maeth awdurdod lleol neu mewn cartref plant.

¹⁶ Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC43 Cymdeithas y Plant

¹⁷ Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC39 Plant yng Nghymru, gydag aelodau o'r Grŵp Polisi Elusennau Plant Cenedlaethol, ac ar eu rhan

¹⁸ Llywodraeth Cymru, 'Memorandwm Esboniadol Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru)', Mai 2024, tudalen 165

- Mae adran 81A(4) yn nodi bod yn rhaid i riant maeth awdurdod lleol sy'n darparu lleoliadau nad yw'n ffrind, yn berthynas neu'n gysylltiedig fel arall â'r plentyn fod wedi'i awdurdodi, a bod rhaid i gartrefi plant gael eu "cofrestru".
- Fodd bynnag, mae 81B(1) a (2) yn nodi, os yw awdurdod lleol yn credu mai'r lleoliad mwyaf priodol yw gyda rhiant maeth awdurdod lleol neu gartref plant, ond na all yr awdurdod lleol gydymffurfio â'r gofyniad i'r lleoliad gael ei awdurdodi neu ei gofrestru yn y drefn honno, gallant wneud cais i Weinidogion Cymru i gymeradwyo'r lleoliad. Gelwir lleoliadau o'r fath yn "lleoliadau atodol". Mae'r wybodaeth y mae'n rhaid ei chynnwys mewn cais o'r fath, a darpariaethau ynghylch sut y gallai Gweinidogion Cymru ymateb, yn dilyn yn is-adrannau (3) i (8).

Mae adran 75D newydd o Ddeddf 2014 sydd i'w mewnosod gan adran 12 o'r Bil, yn darparu bod yn rhaid i awdurdodau lleol gyflwyno adroddiad ar nifer y ceisiadau y maent wedi'u gwneud yn y flwyddyn ariannol honno am gymeradwyaeth i leoli plant mewn "lleoliad atodol".¹⁹

Mae'r adrannau hyn sydd wedi cael eu mewnosod yn ddiweddar yn darparu ar gyfer ffordd y gall awdurdodau lleol leoli plentyn gyda gofalwr maeth heb ei awdurdodi, neu gartref plant heb anghofrestredig, gyda chymeradwyaeth Gweinidogion Cymru. Nid oes terfyn amser gofynnol ar gyfer cyflwyno'r gymeradwyaeth hon ar wyneb y Bil.

Ein pryderon cyffredinol ynghylch y darpariaethau sy'n ymwneud â lleoliadau anghofrestredig yn y Bil

Mewn llythyr atoch dyddiedig 28 Mehefin 2024, dywedodd y Gweinidog Gwasanaethau Cymdeithasol:

Y bwriad [o adran 13] oedd cyfeirio at lety lle nad oes unrhyw ofyniad i gofrestru gan nad yw'r lleoliad gyda gofalwr maeth a chan fod y trefniadau y tu hwnt i'r diffiniad o wasanaeth "cartref gofal". Mae amrywiaeth o amgylchiadau lle y gall awdurdod lleol benderfynu lleoli plentyn mewn lleoliad heblaw gofal maeth neu gartref i blant. Yr enghraifft fwyaf cyffredin o hyn yw pan fydd awdurdod lleol yn gosod plentyn hŷn 16 neu 17 oed mewn llety â chymorth fel paratoad ar gyfer byw'n annibynnol.

Rydym yn ymwybodol bod defnydd mwy diweddar o'r termau "llety anghofrestredig" a "llety heb ei reoleiddio" wedi tueddu i wahaniaethu rhwng y ddau beth. Mae'r term llety anghofrestredig yn cael ei ddefnyddio i gyfeirio at drefniadau sy'n dod o fewn cwrdd gweithgarwch lle mae gofyniad i gofrestru ond lle nad yw'r darparwr wedi'i gofrestru mewn gwirionedd ac mae llety heb ei

¹⁹ Llywodraeth Cymru, 'Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) [FEL Y'L CYFLWYNWYD]', 20 Mai 2024

*reoleiddio yn cael ei ddefnyddio i gyfeirio at drefniadau sy'n disgyn y tu allan i gwmpas gweithgarwch a reoleiddir ac felly lle nad oes angen cofrestru. Nid dyna ystyr "anghofrestredig" yma."*²⁰

Fodd bynnag, nid yw adran 13 yn cyfeirio at lety "lle nad oes unrhyw ofyniad i gofrestru" (i'r gwrthwyneb, mewn gwirionedd: mae adran 81A(4) sydd wedi'i mewnosod yn ddiweddar yn nodi'n benodol y dylai gofalmwyr maeth awdurdodau lleol gael eu hawdurdodi ac y dylid cofrestru cartrefi plant). Nid yw ychwaith yn cyfeirio at blant 16-17 oed yn benodol. Nid yw'n gwahaniaethu mewn unrhyw ffordd rhwng llety lle mae angen cofrestru/awdurdodi a phan nad yw'n berthnasol.

Ar adeg ysgrifennu hwn, mae'r defnydd o lety anghofrestredig ar gyfer plant mewn gofal yn anghyfreithlon. Yn ystod ein hymchwiliad yn 2023, nododd Arolygiaeth Gofal Cymru fod lleoliadau anghofrestredig:

*"...yn anghyfreithlon ac nid oes ganddynt y mesurau diogelu ar waith sy'n dod gyda chofrestru. Yn aml mae awdurdodau lleol yn gweithredu'r gwasanaethau hyn yn uniongyrchol, gan adleoli eu staff eu hunain iddynt neu ddefnyddio gweithwyr asiantaeth. Mae llety yn cynnwys llety AirBnB sydd, mewn rhai achosion, wedi golygu bod plant wedi gorfod symud sawl gwaith o'r naill eiddo i'r llall. Ar adegau, mae'r lleoliadau hyn wedi bod y tu allan i ardal leol y plentyn ac mae llawer o leoliadau na allant ddiwallu eu hanghenion therapiwtig a/neu ofal. Ym mhob achos mae AGC yn ystyried a yw'r trothwy ar gyfer cynnal ymchwiliad troseddol ac erlyn wedi'i fodloni gan gydnabod, ar yr un pryd, ddyletswydd yr awdurdod lleol i ofalu am y plentyn."*²¹

Clywsom hefyd bryder wedi'i eirio'n gryf am y defnydd o leoliadau anghofrestredig yng Nghymru, gan gynnwys gan CAFCASS Cymru²² a'r Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol:

*"In 35 years in social care, I've never seen a position like this, and it's frightening... Nobody wants to do this, it is a last resort. The alternative is driving around with the child in the social worker's car."*²³

Felly, gwnaethom argymhell y dylai Llywodraeth Cymru a'r Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol gyhoeddi ar y cyd, heb fod yn hwyrach na mis Rhagfyr 2023, gynllun gweithredu sy'n nodi sut y byddant yn atal y defnydd o lety anghofrestredig anghyfreithlon yng Nghymru. Yn ei hymateb, dywedodd Llywodraeth Cymru ei bod wedi sefydlu grŵp gorchwyl a gorffen awdurdodau

²⁰ 'Llythyr gan y Gweinidog Gofal Cymdeithasol at Gadeirydd y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol', 28 Mehefin 2024, tudalen 10

²¹ Tystiolaeth ysgrifenedig, Arolygiaeth Gofal Cymru (gwybodaeth ychwanegol)

²² Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC 46 Cafcass Cymru

²³ Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 9 Mawrth 2023, Cofnod y Trafodion, paragraffau 69 a 71

lleol i ystyried y mater o wasanaethau sy'n gweithredu heb gofrestru o dan ei Bwrdd Rhaglen Dileu Elw, y mae disgwyl iddo adrodd yn ddiweddarach yn 2023.²⁴ Hyd yn hyn, nid ydym yn ymwybodol bod adroddiad wedi cael ei gyhoeddi gan y grŵp. Fodd bynnag, canfu adroddiad gan Arolygiaeth Gofal Cymru ym mis Hydref 2023 am gartrefi gofal plant sy'n gweithredu heb gofrestriad:

Er bod rhai plant yn cyflawni canlyniadau cadarnhaol mewn gwasanaethau dros dro sy'n gweithredu heb gofrestriad, nid yw'r un peth yn wir am eraill...

Yn aml, nid yw'r safleoedd a ddefnyddir ar gyfer gwasanaethau anghofrestredig a/neu safon y trefniadau a wneir i blant yn cyrraedd y safonau gofynnol i gael eu cofrestru.

Mewn sawl achos, bu'r trefniadau staffio i ddarparu gofal a chymorth ar sail ad hoc ac yn newidiol iawn. Mae'r ffaith bod staff nad ydynt wedi'u hyfforddi i ddiwallu anghenion gofal a chymorth y plentyn neu'r person ifanc a'r ddibyniaeth ormodol ar staff asiantaeth yn peri pryder penodol."²⁵

Defnyddio Gorchmynion Amddifadu o Ryddid (DoLs) ochr yn ochr â lleoliadau anghofrestredig

Yn ein hadroddiad yn 2023, 'Os nad nawr, pryd?' ("ein hadroddiad 2023"), gwnaethom nodi gysylltiad rhwng prinder llety diogel a'r defnydd cynyddol o Orchmynion Amddifadu o Ryddid (DoLs).

Dywedodd y Gwir Anrhydeddus Syr Andrew McFarlane, Llywydd yr Is-adran Teuluoedd, wrthym fod diffyg darpariaeth llety diogel i bobl ifanc yng Nghymru a Lloegr, a bod hwnnw'n brinder dybryd.²⁶ Esboniodd y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol y gallai awdurdodau lleol weithiau ffafrio DoL yn lle llety diogel oherwydd, o leiaf wrth ddefnyddio amddifadu o ryddid, y byddai plant yn cael eu cadw'n lleol ac yn eu cadw mewn amgylchedd sydd o bosibl yn fwy diogel, yn hytrach na'u bod yn gorfod mynd o bosibl i lety diogel yn Durham.²⁷

Rydym yn ofni y gallai'r arfer o wneud cais am DoL ar gyfer plentyn a'i roi mewn llety anghofrestredig gynyddu o ganlyniad uniongyrchol i'r Bil hwn. Gall awdurdod lleol leoli plentyn sy'n destun DoL mewn gofal preswyl, ond os nad yw lleoliad gofal preswyl ar gael efallai na fydd gan yr awdurdod lleol unrhyw ddewis ond lleoli'r plentyn mewn llety anghofrestredig.²⁸ Rydym yn mynegi pryder uchod y

²⁴ Llywodraeth Cymru, 'Ymateb Ysgrifenedig gan Lywodraeth Cymru i adroddiad y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg yn dwyn y teitl "Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', 5 Gorffennaf 2023, tudalennau 16-17. Cyfeirir at y grŵp gorchwyl a gorffen yma: Llywodraeth Cymru, 'Dileu elw o ofal plant: diweddariad', 20 Tachwedd 2023

²⁵ Arolygiaeth Gofal Cymru, 'Adroddiad ar gartrefi gofal i blant sy'n gweithredu heb gofrestriad', Hydref 2023, tudalen 5

²⁶ Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 8 Chwefror 2023, Cofnod y Trafodion, paragraff 149

²⁷ Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 9 Mawrth 2023, Cofnod y Trafodion, paragraff 106

²⁸ Community Care, 'Courts to stop monitoring regulation of unregistered placements for children deprived of liberty', 13 Hydref 2023

gallai'r Bil hwn arwain at brinder ychwanegol o leoliadau gofal preswyl²⁹ o ganlyniad i'r cyfyngiadau arfaethedig ar wneud elw, o leiaf yn y tymor byr. Felly, rydym yn pryderu y gallai galluogi lleoliadau atodol mewn lleoliadau anawdurdodedig/anghofrestredig o dan adran 81B newydd Deddf 2014, yn erbyn cefndir prinder difrifol o lety diogel a phreswyl, arwain at gynnydd sylweddol yn y defnydd o DoLs mewn lleoliadau anghofrestredig wrth i awdurdodau lleol gael trafferth i leoli ein plant mwyaf agored i niwed mewn llety diogel neu hyd yn oed mewn cartrefi gofal preswyl.

Casgliad 3. Rydym yn credu y byddai'r darpariaethau a nodir yn adran 13 o'r Bil yn arwain at risg annerbyniol o uchel o ddefnydd cynyddol o lety anghofrestredig na fyddai'n darparu'r lefelau o ofal a chymorth y mae plant a phobl ifanc mewn gofal yn eu haeddu. Rydym yn pryderu'n fawr am y darpariaethau newydd hyn, sy'n darparu llwybr i awdurdodau lleol leoli plant mewn cartrefi plant nad ydynt wedi'u cofrestru gydag awdurdodau lleol neu gyda rhieni maeth nad ydynt wedi'u hawdurdodi gan awdurdodau lleol. Rydym yn nodi'r mesurau diogelu a nodir yn adrannau newydd 81B(3) i (8) o Ddeddf 2014, a'r trefniadau adrodd gorfodol yn adran 75D. Ond nid ydym wedi ein hargyhoeddi bod y darpariaethau hyn yn lliniaru'r risgiau o normaleiddio lleoliadau anghofrestredig. Mae ein pryderon yn cael eu gwaethygu oherwydd y prinder tymor byr tebygol o leoliadau nid-er-elw i blant, fel y nodwyd gennym uchod, a allai arwain awdurdodau lleol i leoli hyd yn oed mwy o blant mewn llety anghofrestredig, gan gynnwys nifer cynyddol o blant sydd wedi cael eu hamddifadu o'u rhyddid.

Atodiad B: Newidiadau polisi y credwn y dylid eu cynnwys yn y Bil

Llwythi achos gweithwyr cymdeithasol plant

Yn ein hadroddiad yn 2023, daethom i'r casgliad:

"... bod cryfhau'r gweithlu gofal cymdeithasol yn allweddol i leihau cyfraddau'r plant sy'n dod i mewn i'r system ofal, a gwella bywydau'r plant hynny lle mai gofal yw'r penderfyniad cywir ar eu cyfer."³⁰

Daethom i'r casgliad hwn yn seiliedig ar dystiolaeth niferus a chyson y bobl ifanc eu hunain yr effeithiwyd yn uniongyrchol ar eu bywydau gan ddiffyg capasiti o fewn y gweithlu gofal cymdeithasol

²⁹ Canfu erthygl ddiweddar gan y BBC fod tri chwarter y 314 o gartrefi plant sy'n gweithredu yng Nghymru yn cael eu rhedeg gan gwmnïau preifat. Gweler: BBC, '[Wales plans to remove profit from children's care](#)', 20 Mai 2024

³⁰ Senedd Cymru, '[Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal](#)', Mai 2023, tudalen 36

a barn arweinwyr gwaith cymdeithasol, a ddywedodd wrthym yn uniongyrchol: "The most radical reform that could be realised in this area is a reduction in workload for our social workers".³¹

Gwnaethom alw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno deddfwriaeth wedi'i modelu ar Ddeddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016 i osod dyletswydd ar awdurdodau lleol i gyfrifo uchafswm y llwythi achosion diogel a hylaw ar gyfer gwahanol grwpiau o weithwyr cymdeithasol, ac i gymryd pob cam rhesymol i gynnal yr uchafswm llwythi achosion hynny. Ochr yn ochr â'r deddfwriaeth arfaethedig honno, gwnaethom argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cynnal cynllun digonolrwydd y gweithlu cynhwysfawr, gan edrych ar lwybrau i mewn i waith cymdeithasol, a dull cenedlaethol o ymdrin â chyflog ac amodau gweithwyr cymdeithasol, fel y dull sy'n goruchwyllo staff addysgu yng Nghymru.

Dywedodd ein hadroddiad yn glir, "nid ydym yn galw am gapiau deddfwriaethol mympwyol ar lwythi achosion", a chydabu na fyddai diwygio deddfwriaethol, ynddo'i hun, yn lleihau llwythi gwaith gweithwyr cymdeithasol.³²

Gwrthododd Llywodraeth Cymru yr argymhelliad hwn, gan ddadlau bod "cymhlethdod achosion yn amrywio'n sylweddol, ac felly gallai fod yn wrthgynhyrchiol pennu uchafswm y llwythi achosion." Yn lle hynny, awgrymodd y byddai gwaith a wneir gan Gofal Cymdeithasol Cymru ac eraill yn ymwneud â chynllunio'r gweithlu, a chan CLILC ar delerau ac amodau gwaith cymdeithasol, yn ysgogi gwelliannau i gapasiti gofal cymdeithasol.³³

Nodwn fod eich adroddiad ym mis Ebrill 2024 ar Ddeddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016 wedi dod i'r casgliad a ganlyn:

Mae'n amlwg bod y Ddeddf wedi cryfhau'r gwaith o gynllunio'r gweithlu drwy amlygu lle mae'r bylchau yn y gweithlu presennol a rhoi tystiolaeth o nifer y nyrsys sydd eu hangen i ddiwallu anghenion cleifion. Ond, o ran sicrhau cyflenwad hirdymor, cynaliadwy o nyrsys, mae cymaint o ffactorau sy'n dylanwadu ar recriwtio a chadw staff nyrsio fel mai dim ond rhan o'r ateb y gall deddfwriaeth fod, yn hytrach na'r ateb cyfan.³⁴

Rydym yn credu bod cryfhau cynllunio'r gweithlu gofal cymdeithasol ar draws y 22 awdurdod lleol yng Nghymru yn ddigon o reswm ynddo'i hun i gymryd camau deddfwriaethol ar lwythi achosion

³¹ Tystiolaeth ysgrifenedig, CEC 38 Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol

³² Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygiadau radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', Mai 2023, tudalennau 36-37

³³ Llywodraeth Cymru, 'Ymateb Ysgrifenedig gan Lywodraeth Cymru i adroddiad y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg yn dwyn y teitl "Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal"', 5 Gorffennaf 2023, tudalen 2

³⁴ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol, Deddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016: Gwaith craffu ar ôl deddfu', Ebrill 2024

gweithwyr cymdeithasol. Ochr yn ochr â'n hargymhelliad cysylltiedig ar gyfer cynllun digonolrwydd y gweithlu cynhwysfawr a dull cenedlaethol o ymdrin â chyflogau ac amodau gwaith gweithwyr cymdeithasol, credwn y gallai dull deddfwriaethol hefyd ddechrau taith tuag at sicrhau llwythi achosion diogel a hylaw ar gyfer gweithwyr cymdeithasol plant. Byddai hyn yn galluogi'r gwaith cymdeithasol sy'n canolbwyntio ar berthnasoedd y dywedodd gweithwyr cymdeithasol eu hunain wrthym ei fod mor hanfodol er mwyn lleihau niferoedd y plant sy'n mynd i mewn i'r system ofal.

Rydym yn clywed trwy gydol ein hymchwiliad presennol i 'blant sydd ar yr ymylon' ar draws tystiolaeth ysgrifenedig, ein digwyddiadau rhanddeiliaid a'n gwaith ymgysylltu fod llwythi achosion gweithwyr cymdeithasol yn aml yn rhy uchel i gefnogi ein plant mwyaf agored i niwed yn effeithiol. Ysgrifennodd Barnardo's:

*"As with all areas of the social care workforce at this time, there are endemic issues around recruitment and retention of staff which makes it incredibly difficult to ensure that children always have access to the same worker and can build a trusting relationship. Welsh Government should invest in ensuring that social work across the board is an attractive career option with a focus on retaining experienced and trusted staff. The sector is in crisis, with high caseloads, long waiting lists and low morale. We must tackle this entrenched issue to improve outcomes – both in terms of staff themselves and the way that we can support children, young people and families."*³⁵

Casgliad 4. Mae'n resyn gennym nad yw Llywodraeth Cymru wedi cymryd unrhyw gamau yn y Bil i fynd i'r afael â llwythi achosion gweithwyr cymdeithasol plant. Rydym yn dal i bryderu nad yw'r gwaith a wnaed gan Gofal Cymdeithasol Cymru ac eraill, fel 'Cymru Iachach' a'i gynlluniau cyflawni sylfaenol, er eu bod yn werthfawr, yn debygol o arwain at y diwygiad radical y mae plant, eu teuluoedd, ac yn wir, gweithwyr cymdeithasol eu hunain yn ei haeddu.³⁶

³⁵ Tystiolaeth ysgrifenedig, CYPM21, Barnardo's Cymru. Gweler hefyd: Tystiolaeth ysgrifenedig, CYPM30, Canolfan Gyfreithiol y Plant Cymru. Mae llwythi achosion gweithwyr cymdeithasol hefyd wedi cael eu codi yn ystod gwaith o gasglu tystiolaeth anffurfiol. Bydd crynodeb o ganfyddiadau ein digwyddiadau rhanddeiliaid a'n hymweliadau ymgysylltu yn cael ei gyhoeddi cyn bo hir.

³⁶ Mae data Gofal Cymdeithasol Cymru yn dangos bod 6,736 o weithwyr cymdeithasol wedi'u cofrestru gyda Gofal Cymdeithasol Cymru ym mis Mawrth 2022 – cynnydd o 3 y cant o'i gymharu â mis Mawrth 2021. Fodd bynnag, roedd y gweithlu gofal cymdeithasol yn ei gyfanrwydd 7 y cant yn llai ym mis Mawrth 2022 nag yr oedd ym mis Mawrth 2021. Hefyd ym mis Mawrth 2022: roedd nifer y swyddi gwaith cymdeithasol gwag wedi cynyddu 17 y cant o gymharu â 2021, ac roedd 12 y cant o weithwyr cymdeithasol yn cael eu cyflogi gan asiantaeth. Yng ngwanwyn 2023, dywed 77 y cant o weithwyr cymdeithasol fod cael gormod o waith neu beidio â chael digon o amser i'w wneud yn achosi straen yn y gwaith, ac mae 38 y cant yn anfodlon â'u swydd bresennol. Nid oes dim o'r data hwn wedi'u rhannu yn ôl gweithwyr gofal cymdeithasol gwasanaethau oedolion/plant. Gweler: Gofal Cymdeithasol Cymru, 'Cynllun cyflawni gweithlu gofal cymdeithasol 2024 i 2027', diweddarwyd ddiwethaf ar 7 Mehefin 2024

Cofrestru gofalwyr maeth a chreu cofrestr genedlaethol o leoliadau maeth

Fel y gwyddoch o'ch gwaith craffu ar y Bil hyd yma, mae digonolrwydd lleoliadau ar gyfer plant sy'n derbyn gofal yn bryder hollbwysig i'r sector. Yn ein hadroddiad yn 2023, gwnaethom drafod prinder lleoliadau maeth o ansawdd uchel, lleoliadau gofal preswyl, a llety diogel i bobl ifanc, a hyd yn oed rhoi bwriad Llywodraeth Cymru o'r neilltu i gyfyngu ar leoliadau sy'n gwneud elw.³⁷ Ar 31 Mawrth 2023, roedd 68.7 y cant o blant sy'n derbyn gofal yng Nghymru mewn lleoliad maeth (4,955 o blant), ac felly mae digonolrwydd lleoedd maeth o ansawdd uchel yn gwbl hanfodol i ddiwallu anghenion plant mewn gofal ledled Cymru.³⁸

Yn ystod ein gwaith casglu tystiolaeth ac ers hynny, clywsom straeon am blant y trawsnewidiwyd eu bywydau gan y gefnogaeth wych a gawsant gan ofalwyr maeth ymroddedig a chariadus. Yn anffodus, clywsom hefyd straeon torcalonnus am blant a oedd wedi cael eu lleoli gyda gofalwyr maeth nad oeddent yn addas i ofalu am blant. Dywedodd rhai pobl ifanc wrthym eu bod wedi cael eu cam-drin yn rhywiol, yn emosiynol a/neu'n gorfforol.³⁹

Dadleuodd y Rhwydwaith Maethu ac eraill dros greu gofrestr genedlaethol o ofalwyr maeth fel ffordd o gael gwell syniad o faint o ofalwyr maeth sydd gennym ledled Cymru, nifer y lleoliadau y maent yn eu darparu, eu lleoliad, a gwybodaeth berthnasol arall. Awgrymodd hefyd y dylai fod yn ofynnol i ofalwyr maeth gofrestru gyda Gofal Cymdeithasol Cymru, sef y corff a fyddai'n gyfrifol am gadw a chynnal y gofrestr arfaethedig. Cawsom ein darbwyllo gan y dadleuon a gyflwynwyd gan y Rhwydwaith Maethu, ac fe wnaethom argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ariannu ac yn darparu cofrestr genedlaethol o ofalwyr maeth yn unol â hynny.⁴⁰

Cafodd ein hargymhelliad ei dderbyn yn rhannol gan Lywodraeth Cymru, a ymrwymodd i archwilio "ar ba ffurf y gallai cofrestr genedlaethol yng Nghymru fod".⁴¹ Yn siomedig, mae'n amlwg o dystiolaeth ddiweddar y Rhwydwaith Maethu i'ch Pwyllgor nad yw'r gwaith yn mynd rhagddo:

"But we also know that we don't have a great deal of insight and knowledge as to where our foster carers are in Wales and who they are. In the radical reform inquiry, a register was put forward as a recommendation, and I would strongly urge that to ensure that this legislation does actually meet its full requirement that,

³⁷ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', Mai 2023, tudalennau 84-90, 95-96 a 102-103 yn y drefn honno

³⁸ StatsCymru, 'Plant sy'n derbyn gofal ar 31 Mawrth yn ôl awdurdod lleol a math o leoliad'

³⁹ Senedd Cymru, 'Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Canfyddiadau'r gwaith ymgysylltu', Mawrth 2023, tudalen 23

⁴⁰ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', Mai 2023, tudalennau 87-90

⁴¹ Llywodraeth Cymru, 'Ymateb Ysgrifenedig gan Lywodraeth Cymru i adroddiad y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg yn dwyn y teitl "Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal"', 5 Gorffennaf 2023, tudalennau 12-13

*alongside this, we expedite the opening up of a social care register for foster carers in order for them to ensure that they have that same level of status as social workers and residential care workers. Other parts of the sector have that via the provision of the register for them, and I think we have an urgent need to do that in Wales, and I'm very grateful that it was accepted as a recommendation by a previous committee. What we need to do now is actually expedite it, because it's been over a year since that recommendation was accepted, and we still don't seem to have a great deal of progress in relation to that."*⁴²

Argymhelliad 1. Dylai'r Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol ystyried argymell i Lywodraeth Cymru y dylid diwygio Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) i'w gwneud yn orfodol i ofalwyr maeth gofrestru gyda Gofal Cymdeithasol Cymru er mwyn darparu lleoliadau maeth i blant sy'n derbyn gofal, a thrwy hynny gyflymu'r cynnydd tuag at sefydlu cofrestr genedlaethol o ofalwyr maeth.

Eiriolaeth ymweliad preswyl

Eiriolaeth ymweliad preswyl yw pan fydd cartref preswyl yn dynodi eiriolwr annibynnol i gynrychioli'r holl blant yn y cartref. Bydd yr eiriolwr yn cefnogi'r plant drwy ateb unrhyw gwestiynau sydd ganddynt am eu gofal, datrys anghydfodau, a chysylltu â gwasanaethau eiriolaeth eraill lle bo angen.

Yn ystod ein hymchwiliad i wasanaethau ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal, cawsom ein hatgoffa gan y Gwasanaeth Eiriolaeth leuenctid Cenedlaethol fod eiriolaeth yng Nghymru – ac yn wir, sefydlu Comisiynydd Plant Cymru – wedi digwydd o ganlyniad i'r sgandal cam-drin plant yng Ngogledd Cymru: cyfres o ddigwyddiadau o gam-drin rhywiol a chorfforol ar draws cartrefi preswyl plant yng Nghlwyd a Gwynedd.⁴³ Fel y nododd adroddiad Waterhouse, mae eiriolaeth i blant mewn gofal preswyl yn arbennig o bwysig oherwydd gallant fod yn llawer mwy agored i niwed ac ynysig, ac felly'n wynebu risg o niwed neu gamdriniaeth.⁴⁴

Nododd ein hadroddiad yn 2023:

- Nid yw'r cysyniad o eiriolaeth (megis yr hawl statudol bod gan bob plentyn sy'n byw yng Nghymru sy'n derbyn gofal fynediad at 'gynnig gweithredol' o eiriolaeth yn seiliedig ar faterion) yn cael ei ddeall yn eang o hyd gan y rhai sy'n berchen ar gartrefi plant a ddarperir gan y sector preifat, na'r rhai sy'n gweithio yn y cartrefi hynny.

⁴² Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol, 27 Mehefin 2024, Cofnod y Trafodion, paragraff 18

⁴³ Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, 2 Chwefror 2023, Cofnod y Trafodion, paragraff 142

⁴⁴ Waterhouse, Ronald et al, 'Lost in Care: Report of the Tribunal of Inquiry into the Abuse of Children in Care in the Former County Council Areas of Gwynedd and Clwyd since 1974', Chwefror 2000

- Bod hyd at 25 y cant o blant mewn cartrefi preswyl yng Nghymru'n cael eu lleoli gan awdurdodau lleol yn Lloegr (ac felly nid oes ganddynt yr hawl i 'gynnig gweithredol' o eiriolaeth fel sydd gan blant Cymru).
- Ar adeg ysgrifennu hwn, er bod gan bob cartref preswyl sy'n cael ei redeg gan awdurdod lleol eiriolwyr penodedig, dim ond 15 y cant o gartrefi preswyl preifat/gwirfoddol sydd ag eiriolwyr penodedig.

Daethom i'r casgliad drwy gydnabod manteision eiriolwr sy'n gallu cymryd trosolwg ehangach o wasanaethau gofal y cartref preswyl yn eu cyfanrwydd, er mwyn lleihau'r risg o gam-drin systematig fel y rhai yr ymchwiliwyd iddynt fel rhan o ymchwiliad Waterhouse yn digwydd byth eto.⁴⁵

Gwnaethom argymhell bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod pob plentyn mewn cartref gofal preswyl yng Nghymru yn cael mynediad at eiriolaeth ymweliad preswyl drwy ddiwygio'r trefniadau sydd ar waith o dan Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 i wneud darparu eiriolaeth ymweliad preswyl ym mhob cartref plant (gan ddarparwr eiriolaeth cofrestredig dan gontract) yn ofyniad er mwyn cofrestru fel darparwr cartrefi gofal plant yng Nghymru.⁴⁶

Gwrthododd Llywodraeth Cymru yr argymhelliad hwn, gan ddadlau bod y 'cynnig gweithredol' o eiriolaeth yn cael ei ymestyn i blant mewn lleoliadau preswyl, ac y bydd gan bob plentyn Swyddog Adolygu Annibynnol hefyd i ddwyn gweithwyr proffesiynol a gwasanaethau i gyfrif.⁴⁷

Am y rhesymau sy'n cael eu nodi mor glir yn ein hadroddiad a'u crynhoi uchod, ac er gwaethaf ymateb Llywodraeth Cymru, rydym yn parhau i gredu nad yw'r trefniadau eiriolaeth presennol ar gyfer plant mewn gofal preswyl yn ddigonol. Mae Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru), sy'n nodi gofynion newydd ar gyfer ceisiadau i gofrestru mewn perthynas â gwasanaethau plant o dan gyfyngiad, yn gyfrwng deddfwriaethol delfrydol ar gyfer bwrw ymlaen â'n hargymhellion yn y maes hwn. Bydd cartrefi gofal preswyl a ddarperir gan y trydydd sector yn parhau i fod yn rhan allweddol o'r dirwedd gofal preswyl yng Nghymru o dan y Bil. Fel y nodir yn ein hadroddiad, dim ond nifer fach o gartrefi gofal annibynnol sydd ag eiriolwyr, ac nid yw staff sy'n gweithio mewn cartrefi gofal annibynnol bob amser mor ymwybodol o hawliau eiriolaeth plant ag y dylent fod.

Argymhelliad 2. Dylai'r Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol ystyried argymhell i Lywodraeth Cymru y dylid diwygio Bil Iechyd a Gofal Cymdeithasol (Cymru) fel bod y Bil bod darparu eiriolaeth ymweliad

⁴⁵ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', Mai 2023, tudalennau 81-84

⁴⁶ Senedd Cymru, 'Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg: Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal', Mai 2023, tudalennau 83-84

⁴⁷ Llywodraeth Cymru, 'Ymateb Ysgrifenedig gan Lywodraeth Cymru i adroddiad y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg yn dwyn y teitl "Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal"', 5 Gorffennaf 2023, tudalennau 11-12

preswyl ar gyfer pob cartref gofal plant yn ofyniad ar gyfer cofrestru fel darparwr cartrefi gofal plant yng Nghymru.

